

Turkish Studies Language and Literature

Volume 14 Issue 3, 2019, p. 1587-1601
DOI: 10.29228/TurkishStudies.30227
ISSN: 2667-5641
Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 15.08.2019

✓ Accepted/Kabul: 20.09.2019

✍ Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (06.09.2019)-Referee 2 (09.09.2019)

This article was checked by iThenticate.

MUHYİ’NİN ELİFNÂME TARZIYLA YAZDIĞI ‘ARZ-I HÂLİ

Özkan UZ* - Enes YILDIZ**

ÖZ

Divan şairleri harfleri *muamma*, *lugaz*, *mümmel*, *hayfâ*, *leb değmez* gibi harf ve yazıya bağlı birçok edebî sanatta ve çeşitli teşbih, mecaz ve hayallerde malzeme olarak kullanmışlardır. Şairlerin harfler üzerinden hünerlerini gösterdikleri bir tarz da elifnâmelerdir. Türk edebiyatında ilk dönemlerden XIX. yüzyıla kadar her yüzyılda birçok elifnâme yazılmıştır. Elifnâmeler üzerine, elif harfinden ye harfine düz, ye harfinden elif harfine ters sıralanmasına ve harflerin beyit, bend ve dörtlüklerin neresinde olduğuna yani şekil özelliklerine ve amacına göre çeşitli tasnifler yapılmıştır. Farklı şekil özelliklerine sahip ve gazel, kaside, küçük mesnevi, murabba, müseddes gibi farklı nazım şekillerinde yazılabilen elifnâmeler ağırlıklı olarak dinî muhtevalıdır. Bu makale Muhyî'nin elifnâme tarzıyla yazdığı 'arz-ı hâli üzerinedir. Muhyî, bu 'arz-ı hâlini yazarken sıradışı bir yöntemle başvurur. Şair, içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulmak için, dönemin müftüsünden fetva ister. Bundan dolayı, şiirin başında müftüyü över ve sonrasında yaşadığı aşk acısı için müftünün aşka dair bir fetva vermesini ister.

Çalışmamızın giriş kısmında elifnâmeler ve elifnâme tasnifleri hakkında genel bilgi verilecek ve ardından söz konusu şairin 29 beyitlik 'arz-ı hâl tarzındaki kasidesi şekil ve muhteva yönünden incelenecektir. Yazının sonunda ise daha önce yayımlanmamış elifnâmenin ilmi transkripsiyonlu metni verilecektir. Böylece elifnâme tarzıyla yazılmış bir 'arz-ı hâl literatüre kazandırılacak ve elifnâmeler konusunda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Divan Edebiyatı, Elifnâme, 'Arz-ı hâl, Muhyî

* Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: ozkanuz@hotmail.com

** Dr, MEB, E-posta: enesedebyat@hotmail.com

THE MUHYİ'S ARZ-I HAL WHICH WAS WRITTEN BY ELİFNİME STYLE

ABSTRACT

Divan poet used the letters in many literary arts such as muamma, lugaz, mühmel, hayfa, leb degmez not worthy and in many literary arts and in various miscellaneous, metaphors and dreams. A style in which poets demonstrate their skills through letters are elifnames. In Turkish literature, many elifnames were written in every century from the first period to the 19th century. Various classifications were made on the elifnâmes according to the order from the letter elif to the letter ye and where the letters are in the couplets, bend and quatrains, ie according to their shape characteristics and purpose. The elifnames, which have different shape features and can be written in different verse forms such as ghazal, kaside, small mesnevi, murabba, müseddes, are predominantly religious. This article focuses on the Muhyi's arz-ı hal written by elifname style. Muhyi used an unusual method while writing this arz-ı hal. The poet asks fatwa from müfti to let up. Therefore ,he praise the mufti and he wants the mufti to give a fatwa about love for the pain of love.

At the entrance of our study, general information about elifnames and elifname classifications will be given and the elifname is examined in terms of style and content. At the end of the article, the transcribed text of the elifname will be given. Thus, the arz-ı hal which is written by elifname style will be introduced to the literature and contribute to the studies on elifnames will be provided.

STRUCTURED ABSTRACT

Letters are one of the materials used by poets in Classical Turkish poetry. We primarily see the letters in the literary arts “*muamma, lugaz, raktâ', mu'cem, mühmel, tashîf, müsîl, hayfâ, leb değmez*” which depends on letters and writing. In addition, poets reflect letters to their beliefs and thoughts about hurûfilik, they used in cases of date specification of various events, situations and objects; various similitude, metaphor and dreams and muvaşşah/istihraçta etc. Elifnâmes are a style related to letter games in Divan poetry.

Elifnâme which is composed of first letter of Arabic alphabet “elif” and the Persian word “nâme” mean that poems as term, when the first letters of poets or couplets are brought down one by one, can be written in different ways such as gazel, kaside, casadas which are sorted alphabetically from elif to ye, refers to poems which are mostly religious and didactic, but examples can be seen in every subject. In another definition, elifnâme is poem formed by the continuation of thirty-three letters in Ottoman Turkish in different subjects, in different shapes, usually in the form of couplets in alphabetical order. Various classifications were made on the elifnâmes according to the order from the letter elif to the letter ye and where the letters are in the couplets, bend and quatrains, ie according to their shape characteristics and purpose.

In Turkish literature, many elifnâmes are seen in forms such as ghazal, kaside, small mesnevi, muhammes and murabba from the first period to the 19th century. The presence of elifnâmes in literary fields other than the Anatolian field shows that this style is liked and popular. According to our current knowledge, the first elifnâme in the Anatolian area belongs to Aşık Paşa. The elifnâmes whose origins are based on pre-Islamic Turkish literature can take place not only in the divans but also in a mesnevi, as in the example of Genc-i Esrâr-ı Ma'ni of Hekim Nidâi from Ankara.

Elifnâmes are not only seen in Ottoman field literature, but also in other fields. For example, the elifnâmes belonging to Mahtumkulu, Kemine, Magrupı, Gayıbı, Tahır and Berdinazar in the Turkmen literature show that Nesimî and Fuzûlî in the Azerbaijani field and Kenzî's elifnâmes from the Cypriot poets are liked, popular and seen in different fields of Turkish literature. Elifnâmes are seen not only in Divan poetry but also in Tekke-Sufism and Minstrel poetry. There are elifnâmes belonging to one of the folk poets Tâlibî, Şem'î, Kusurî, Dertli, Aşık Ferki, Aşık Hüseyin, Ruhsatî, Feryadî, Ceyhunî, Hüznî, Aşıkî, Noksanî, Aşık Festival, Aşık Sadık Baba, Aşık Honey, Aşık Altınay, Reyhânî, Aşık Diyarı, Demani, Âcizî and Aşık Zülalî.

Poems written by *Mihri Hatun, Nesimi, Caferi, Fuzuli, Muhibbi, Günahkar, Müniri, Seni, Gazali, Kaşif, Kaimi, Hikmeti, Cesari, Esrar Dede Suzi, Hilali* can be examples of elifnâmes written with different poem forms in Divan. When we look at the contents of the elifnâmes written by these poets, it is seen that they focus mainly on religious subjects from tevhit to na, from münacat to sufistic issues. However, there are also non-religious elifnâmes.

There are some poets who wrote Elifnâme but have not worked on it. One of them is Muhyî. Muhyî's elifnâme is located in National Library registered in poetry journal 06 Mil Yz A 4156 archive number.

Muhyî's elifnâme is a musammat eagle which has a title and compost of 29 couplets. There is an intermediate title in the Elifnâme after the 20th couplet. Kaside is written with the template "**müstefilün müstefilün müstefilün**" of recez bahri. Elifnâmes which are written with kafiye-i mücerred, the letters line up from "elif" to "ye" at the end of the first lines and in the inner rhymes.

Muhyî 'offers the state to the mufti and asks him fatwa for love. It is a different and interesting situation for the poet who is in love to ask the fatwa for love from the mufti. In fact, the fatwa is making a decision by competent people about a religious trouble or a problem. However, when it comes to divan poem and love, fatwa may be requested in this regard. In the first 20 couplets of his poem, Muhyî lists praise to the mufti. This praises are given from the upper screen to give the feeling of a pasha or a sultan. Muhyî delineates the mufti, whom he asks questions, by going to the way of concretizing the similitude and metaphors that we often see in our classical poetry. The poet voices main trouble between 21-23.couplets. He explicitly asks the mufti to give a fatwa for love.

Keywords: Divan literature, elifname, Muhyi, Arz-ı hal

Giriş

Klasik Türk şiirinde şairlerin kullandıkları malzemelerden biri de harflerdir. “Edebiyatta harfler; sayıları, noktalı veya noktasız oluşları, biçimleri, mensubiyetleri, simge ve şifre değerleri, çıkış yerleri, sesli veya sessiz oluşları, barındırdıkları ilahî hikmet ve sırlar gibi yönlerden incelemeye tutulmuştur.” (Tökel, 2003: 63). Harfleri öncelikle harf ve yazıya bağlı edebî sanatlar olan “*muamma, lugaz, raktâ’, mu’cem, mühmel, tashîf, müsîl, hayfâ, leb değmez*”de görürüz. Ayrıca şairler harfleri hurûflikle ilgili inanç ve düşüncelerini şiire yansıtmakta; çeşitli olay, durum ve nesneyle ilgili tarih düşürmede; çeşitli teşbih, mecaz ve hayallerde ve muvaşşah/istihraçta *vb.* durumlarda kullanmışlardır. Divan şiirinde harf oyunları ile ilgili bir tarz da elifnâmelerdir. Arap alfabesinin ilk harfi olan “elif” ve Farsça “nâme” kelimesinin birleşmesinden oluşan “elifnâme” terim olarak “mısra veya beyitlerin ilk harfleri alt alta getirildiğinde, elif”ten ye’ye alfabetik bir şekilde sıralanan, ekseriyetle aruzun fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla ya da 11’li hece ölçüsüyle nazm edilen, gazel, kaside, müseddes gibi farklı şekillerle yazılabilen, daha çok dinî ve didaktik konulu olmakla birlikte her konuda örnekleri görülebilen şiirler” anlamına gelir (Öztoprak, 2009: 817). Bir başka tanımla elifnâme “Osmanlı Türkçesindeki otuz üç harfin değişik konularda, değişik şekillerle, genellikle mısra başlarındaki harflerin alt alta alfabetik sıra ile beyitler halinde yazılarak devam etmesi neticesinde oluşan manzum eserlerdir.” (Güzel, 2006: 634).

Elifnâmeler üzerine, elif harfinden ye harfine düz, ye harfinden elif harfine ters sıralanmasına ve harflerin beyit, bend ve dörtlüklerin neresinde olduğuna yani şekil özelliklerine ve amacına göre çeşitli tasnifler yapılmıştır. Bu tasniflerden üç tanesi aşağıda verilmiştir:

1. Mısra başında ve beyit hâlinde olanlar
2. Mısra başında ve dörtlük hâlinde olanlar
3. Mısra sonunda ve beyit hâlinde olanlar
4. Mısra ortasında ve başında olanlar
5. Destan tarzında olanlar (Kaçar, 1997: 310).

1. Elif ve diğer harfler beyit başlarına getirilir.
2. Elif ve diğer harfler dörtlük başlarına getirilir.
3. Elif ve diğer harfler dörtlüklerde sıra ile her dizenin başına getirilir.
4. Elif ve diğer harfler beyit sonlarına getirilir.

5. Beyitlerde yazılmış şiirlerde elif ve diğer harfler dize başlarına ve ortalarına getirilir. (Kaya, 2007, s. 310).

1. Düz elifnâmeler: Mısra başlarında kelimelerin ilk harflerinin elif”ten başlamak üzere ye’ye kadar alfabetik sıra ile yazılması şeklinde tertip edilen elifnâmelerdir. Çoğu zaman ilk kelimedenden önce ilgili harf yazılır ve vezne dâhil edilir. Düz elifnâmeler; mısra başları alfabetik olanlar, beyit veya dörtlük başları alfabetik olanlar, yalnızca mısra başında değil, mısra içinde de harflerden biri veya birkaçı yer alanlar, bir mısrasında baştaki harf ile başlayan en az iki veya daha fazla kelime kullanılan elifnâmeler olarak alt başlıklarda incelenebilir.

2. Ters elifnâmeler: Mısra ya da beyit başlarındaki harfler ye’den elif’e doğru tertip edilen elifnâmelerdir.

3. Düz-ters elifnâmeler: Mısra veya beyit başları elif-ye-be-lâmelif... şeklinde baştan sona

ve sondan başa doğru karışık sıralanan elifnâmelerdir.

4. Kafiyeleri alfabetik sıralanan elifnâmeler: Kafiyeleri alfabetik dizilen, mesnevi nazım şekliyle yazılmış elifnâmelerdir.

5. Eğitici ve eğlence amaçlı elifnâmeler: Eğitim amaçlı bir halk oyunu şeklinde tertip edilen elif-nâmelerdir. Bu şekilde tertip edilen elif-nâmelerde mısra başlarındaki harfler, elif'ten ye'ye alfabetik sıra takip ederken ilk kelime bir şehir, ikinci kelime bir sanatkâr, üçüncü kelime sanatkârın ortaya koyduğu ürünün adından oluşur (Öztoprak, 2009: 818).

Türk edebiyatında ilk dönemlerden 19. yüzyıla kadar gazel, kaside, küçük mesnevi, muhammes, murabba gibi nazım şekillerinde birçok elifnâme görülmektedir. Anadolu sahası dışındaki edebî sahalarda da elifnâmelerin görülmesi bu tarzın rağbet görüp sevildiğini göstermektedir. Şu anki bilgilerimize göre Anadolu sahasında ilk elifnâme Âşık Paşa'ya aittir (Demirel, 1996: 202-246). Garibnâme nüshalarının sonunda yer alan elifnâme her biri dört mısralık yedi benden oluşan otuz cüzdür.

Kökene İslamiyet öncesi¹ Türk edebiyatına dayanan elifnâmeler sadece divanlarda değil bir mesnevi veya bir tezkire içerisinde de yer alabilir. Örneğin, Ankaralı Hekim Nidâî'nin Genc-i Esrâr-ı Ma'ni adlı mesnevisinin içerisinde "Der Beyân-ı Hurûf-ı Tehecci" başlığında bir elifnâme vardır (Öztürk, 2012). Aynı şekilde Darendeli Kâtip-zâde Bakâyî'nin Battal-nâme adlı mesnevisinde bir elifnâme bulunmaktadır (Açıkgöz, 1989). Latîfî Tezkiresi'nde 15. yüzyıl divan şairlerinden Melihî'nin kaside nazım şekliyle yazdığı elifnâmesi bulunmaktadır (Canım, 2000: 508).

Elifnâmeler sadece Osmanlı sahası edebiyatında görülmez, diğer sahalarda da görülmektedir. Örneğin, Türkmen edebiyatındaki elifnâmeler üzerine yazılmış bir makalede Mahtumkulu, Kemine, Magrupı, Gayıbı, Tahır ve Berdinazar'a ait elifnâmelerin metinleri verilmiş ve elifnâme geleneğinin Türkmen edebiyatındaki yeri hakkında değerlendirme yapılmıştır (Gökçimen, 2010). Azerî sahasında Nesîmî ve Fuzûlî'nin, Kıbrıslı şairlerden ise Kenzî'nin elifnâmeleri, elifnâmelerin Türk edebiyatının farklı sahalarda görülen ve sevilen bir tarz olduğunu gösterir. Manzum olarak yazılan elifnâmelerin bilinen tek mensur örneği Kaygusuz Abdal'ın elifnâmesidir." (Özkan, 2012: 185-198).

Elifnâmeler sadece divan şiirinde değil tekke-tasavvuf ve âşık tarzı şiirde de görülmektedir. Halk şairlerinden *Tâlibî, Şem'î, Kusurî, Dertli, Âşık Ferkî, Âşık Hüseyin, Ruhsatî, Feryadî, Ceyhunî, Hüznî, Âşıkî, Noksanî, Âşık Şenlik, Âşık Sadık Baba, Âşık Balı, Âşık Altınay, Reyhânî, Âşık Diyârî, Deryâmî, Demânî, Âcizî, Âşık Zülalî, Âşık Seyyid Seyfî, Seyranî, Hatâî, Kul Cemal, Kul Fakir, Hüseyinî, Viranî, Âşık Sabit, Gubârî, Bayburtlı Celâlî, Figânî, Minhâcî, Kul Himmet, Zahmî, Muhyiddin Abdal, Kul Himmet, Âşık Ömer, Memî Can Saruhânî ve Ömer Karibî*'ye ait elifnâmeler bulunmaktadır (Celep, 2003; Taşkesenlioğlu, 2017).

Aşağıda klasik Türk edebiyatındaki örnek elifnâmeler yüzyıl, şair, nazım şekli ve muhtevaya yönelik anahtar kelimelerle tablo halinde verilmiştir. Aşağıda da görüldüğü gibi elifnâmeler tevhitte na'ta, münacattan tasavvufî konulara ağırlıklı olarak dînî konuları işler. Ancak dînî muhtevalı olmayan elifnâmeler de bulunmaktadır:

¹ Edebiyatımızda bilinen ilk elifname olarak kabul edilen metin, 11. yüzyılda Uygur sahasında yazılan bir manzumudur. Reşit Rahmeti Arat tarafından tespit edilen ve şairi belli olmayan şiir, Uygur-soğd alfabesinin tek şekilli harflerine tekabül eden alfabetik sırayla oluşturulmuş sekiz mısralı yirmi bir cüzden ibarettir. Burkan kültürü çerçevesinde oluşan bu manzumenin dil ve ifade bakımından sade olduğu ve dönemin benzer örneklerine göre dînî tabirleri çok fazla içermediği söylenebilir (Taşkesenlioğlu, 2017: 161; Arat, 1991: 102).

Tablo 1: Yüzyıllara Göre Elifnâme Örnekleri

XV.	Mihri Hatun (Arslan, 2007: 340)	Küçük mesnevi	Tevhit
XV.	Mihri Hatun (Arslan, 2007: 212)	Kaside	Aşk ve Sevgili
XV.	Nesîmî (Ayan, 1990: 71,90)	Gazel	Hurûfilik ve tasavvuf
XVI.	Câferî Baba (Bedir, 2004: 135)	Küçük mesnevi	Tevhit
XVI.	Fuzûlî (Akyüz vd. 2000: 42)	Kaside	Hz. Ali ve on iki imam methiyesi
XVI.	Muhibbî (Ak, 1987: 811)	Kaside	Aşk ve Sevgili
XVI.	Günahkâr (Bilge, 2008: 54)	Kaside	Tevhit
XVI.	Münîrî (Ersoy, 2010: 403)	Gazel	Aşk ve sevgili
XVI.	Senî (Candan, 2012: 636)	Gazel	Tasavvuf, Allah aşkı
XVI.	Gazâlî (Taş, 2008: 646)	Muhammes	Dinî nasihat
XVII.	Tâlib Ahmed Bosnavî (Sorgun, 2009: 15)	Kaside	Aşk ve Sevgili
XVII.	Kâşif (Büyükyıldırım, 1998: 155)	Küçük mesnevi	Harfler üzerinden teşbihler
XVII.	Kâimî (Aydın, 2007: 477)	Gazel (2)	Münacat ve na't
XVIII.	Hikmetî (Sona, 2012: 178)	Küçük mesnevi	Nasihatnâme
XVIII.	Hikmetî (Sona, 2012: 182)	Küçük mesnevi	Münacât
XVIII.	Esrâr Dede (Horata, 1998: 191)	Kaside	Tasavvufî nasihat
XVIII.	Benderli Cesârî (Akkuş, 2010: 1145)	Murabba	Na't
XVIII.	Benderli Cesârî (Akkuş, 2010: 564)	Gazel	Pepegî lisanında elifnâme
XVIII.	Seyyid Halvetî (Müftüoğlu, 2011: 71, 73)	Kaside (2)	Tevhit, na't
XVIII.	Feyzî (Öztoprak, 2006: 137)	Gazel (1), Müseddes (8)	Tasavvuf, münacat, nasihat
XIX.	Sûzî (Arslan, 2010: 56)	Kaside	Nasihatnâme
XIX.	Hilâlî (Gündoğdu, 2018: 85)	Gazel	Tasavvuf
XIX.	Zekî (Şahin, 2008: 128)	Kaside	Tevhit
XIX.	Bendî (Çelik, 2010: 208-209).	Murabba	Îlâhî aşk
XIX.	Sâdık Kemâlî (Kınay, 2011: 79)	Gazel	Tasavvuf, Allah aşkı, nasihat
XIX.	Mahvî (Çetin, 2014: 22)	Gazel	Münacat

1. Muhyî'nin Elifnâmesi

Muhyî'nin elifnâmesi Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 4156 arşiv numarasında kayıtlı şiir mecmuasında bulunmaktadır. Mecmua, içerisindeki boş sayfalar da dâhil olmak üzere 133 varaktır. Mecmuada Abdurrahman, Abdülbakî, Belîğ, Emânî, Es'ad, Feyzî, Haşmet, Hasbî, Hasib, Hamdî, Harirî, İshak, Lübbî Çelebi, Muhyî, Nafi, Nevres, Nushî, Rahmî, Râsih, Râsih-i Vânî, Rıfkî, Rüşdî, Sâmî, Sıdkî, Şakir'e ait çeşitli nazım şekillerinde şiirler bulunmaktadır. Elifnâme ise 42. varakta yer almaktadır.

1.1.Şekil Özellikleri

Muhyî'nin elifnâmesi “**Arz-ı hâl-i manzûm bâ-ğazret-i veliyyü'n-ni'am sellemehü's-selâm'alâ tertîb-i hurûf-ı hecâ**” başlığını taşıyan 29 beyitten oluşan bir musammat kaside dir. Elifnâmede 20. beyitten sonra “**Der-ı taleb-i fetvâ-yı şerîfe**” şeklinde bir ara başlık bulunmaktadır. Kaside, recez bahrinin “**müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün**” kalıbıyla yazılmıştır. Yalnızca revî harfiyle yapılan kafiye, kâfiye-i mücerred olarak adlandırılır (Saraç, 2007: 274). Kafiye-i mücerred ile yazılan elifnâmede harfler “elif”ten “ye”ye düz şekilde beyitlerde ilk mısraların sonunda ve iç kafiyelerde sıralanmaktadır:

Elif:

Ey maṭla^ç-ı şems-i *şafâ* ey mihr-i burc-ı *ıstifâ*

Ey kıble-i ehl-i *vefâ* âl-i Muhammed *Mustafâ*

Bâ:

Ey fâzıl-ı 'âli-*cenâb* ey 'âmil-i ümm-ül-kitâb

Ey kâmil-i devlet-*meâb* feyz-i cenâb-ı *kibriyâ*

1.2. Muhteva Özellikleri

Muhyî'nin elifnâmesinin “**Arz-ı hâl-i manzûm bâ-hâzret-i veliyyü'n-ni' am sellemehü's-selâm 'alâ tertîb-i hurûf-ı hecâ**” başlığı kasidenin manzum bir 'arz-ı hâl olduğunu ve hece harfleri ile tertip edildiğini söylemektedir. Yani Muhyî'nin kasidesi, elifnâme tarzıyla yazılmış bir manzum 'arz-ı hâldir. Elifnâme, musammat bir kaside olduğu için harfler “elif”ten “ye”e düz bir şekilde beyit sonlarında ve iç kafiyelerde tekrar edilmektedir. Elifnâmelere genel olarak baktığımızda çoğunluğunda şairlerin muhtevaya göre harflere bazı anlamlar yüklediklerini, harfler üzerinden teşbih, mecaz ve hayaller kurduklarını görürüz. Örneğin, Nidâ'î'ye göre bazı harflerin göstergesi şöyledir: Elif, Allah'ın adını işaret etmektedir. Be, bâtin yolunu müjdelemektedir. Te, Tanrı kelâmını (Kur'an'ı) tilavet edip O'na taat kılın anlamına gelmektedir. Se, Hakka senâ eyleyip çok sevaba erişmeyi işaret etmektedir. Cim, cennet kapısının üstüne açılması anlamına gelmektedir. Ha, harfinin rumuzu ise, "Her zaman Hak'tan helali dile!" demektir. Zel, bilmeyeni alçaltan (zelil eden) bir harftir. Re, harfi, bir kimseye refik (arkadaş) olursa onu doğru yola iletcektir. Ze, harfinin ise, insanı üzüntü ve kederde koymayacağını, Sin ile saadete erişileceğini, Şın, olmasa şefaatin dillendirilemeyeceğini, din olmasa şekavet (bedbahtlık, haydutluk) olacağını belirtmektedir. (Öztürk: 2012: 179). Mihrî Hatun ise elifle, Allah'ın evvel, ehad, ebedî oluşu ve birliği hakkında şüphenin olmamasını; be ile, Allah'ın bakî olduğunu; te ile Allah'ın âlemi yaratmasını; se ile, yerde ve gökte ne varsa Allah'ın emrinde olmasını; cim ile, Allah'ın cihanı yoktan yaratmasını; ha ile, ölümlere hayat vermesi ve inayetini; hı ile, hayır ve şer her şeyin Allah'ın emriyle olmasını; dal ile, devlet bulmak isteyenlerin Allah'ın emrine uyması gerektiğini; zel ile, Allah'ın emrine değil, nefse uyanların sonunun mahrumiyet olduğunu; re ile, şeytana uymayıp Allah yolunda gidilmesi gerektiğini; ze ile, cennete girmek için dalaletten kaçmayı; sin ile, peygamberin kişiye şefaathçi olması için kişinin herkese dua etmesini; şın ile, şefaath için tevhit ile meşgul olunmasını ifade eder (Arslan, 2007: 340). Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Muhyî ise 29 harfe anlamlar yüklemeyi, harfler üzerinden teşbih, mecaz ve hayaller kurmaz. Onun şiirinde 29 harf bir hüner gösterisidir. Muhyî için harfler, şiir sanatında ustalığını sergilemek için bir vesiledir. Elifnâme, aşk konusunda müftüye fetvâ sorulan 'arz-ı hâle renk katmıştır.

Klasik Türk şiirinde edebî bir terim olarak 'arz-ı hâl; şairin hamiye, memdûha veya belli makamdaki bir kişiye içinde bulunduğu maddi ve manevi durumu arz ettiği, taleplerini sıraladığı ve şikâyetlerini dile getirdiği manzumelerdir (Yıldız, 2019b: 990). Muhyî de 'arz-ı hâlini müftüye sunar ve ondan aşk konusunda fetvâ ister. Âşık olan şairin, müftüden aşka dair fetvâ istemesi farklı ve ilginç bir durumdur. Esasında fetvâ dinî bir sorunun veya karşılaşılan bir problemin yetkin kişiler tarafından şer'î hükmünün veya kararının verilmesidir. Ancak konu divan şairi ve aşk olunca bu konuda da fetvâ istenebilmektedir. Asıl olarak fıkıh ilminin meselesi olan fetvâlar, manzum olmaları yönünden edebiyata da konu olmuşlardır. Osmanlı'da 16-18.yüzyıllarda bazı şeyhülislam veya müftüler fetvâlarını manzum hâlde de vermişler ve bu uygulama genellikle meselenin nazmen sorulmasından dolayı oluşmuştur. Manzum fetvâ uygulaması şeyhülislâm veya müftülerin şairlikleri ile doğrudan

ilişkilidir. Manzum hâlde fetvâ veren şeyhülislâm veya müftülere baktığımızda ailelerinde bir şiir geleneğinin bulunduğu görülmektedir. Mesela, en çok manzum fetvâ veren şeyhülislâmlardan olan Hoca Sadeddin Efendi'nin soyundan Hocazâdeler adlı bir ulema silsilesi doğmuş ve oğulları Mehmed ve Esad Efendiler ile torunları Ebû Saîd Mehmed, Ebû Saîdzâde Feyzullah ve Bahâî Mehmed Efendilerin hepsi manzum fetvâ vermişlerdir (Eliaçık, 2013, s. 278).

Elifnâme tarzıyla yazılan bu 'arz-ı hâl, klasik Türk şiirindeki diğer 'arz-ı hâller gibi üç bölümden oluşmaktadır. Divan şiirinde manzum 'arz-ı hâllere bakıldığında büyük çoğunluğunun üç ana bölümden oluştuğu görülmektedir. Şair giriş bölümünde 'arz-ı hâli sunduğu kişiyi kaside methiyelerinde olduğu gibi kalıp ve benzer ifadelerle över. 'Arz-ı hâl manzumelerinin asıl bölümünde şair içinde bulunduğu durumu memduha arz eder. Şair bu bölümde çeşitli durumlardan şikâyetlerini ve hamiden taleplerini sıralar. 'Arz-ı hâlin sonunda şair kasidenin dua bölümünde olduğu gibi memduhun şahsı, iktidarı veya insanlık için dua ile şiiri bitirir (Yıldız, 2019b: 991).

Muhyî, şiirinin ilk 20 beyitinde müftü efendiye methiyeler sıralar. Bu methiyeler bir sultana, paşaya yazılmış hissi doğuracak kadar üst perdeden verilir. Muhyî, soru sorduğu müftüyü klasik şiirimizde sıklıkla gördüğümüz teşbih ve mecazlarla somutlama yoluna giderek tasvir eder. Şaire göre memduh *“sefa güneşinin doğuş yeri, seçilmişler burcunun güneşi, vefa ehlinin kablesi, şeref bağının süsü, adalet denizinin incisi, zekâ deryasının dalgıçı, yardım dileyenlerin yardımcısı, bütün ufukların ruhu, fütûh kapılarının anahtarı, doğruluk ve rüştün membaı, hidayetin aydınlık güneşi, adalet göğü, çare arayan hasta gönüllerin tabibi, yedi iklimin sevinci...”*dir. Şair methettiği memduh için dua da etmektedir. Şairin duası *“müftünün hükmünün cihanda ceza gününe kadar geçerli olması, Allah'ın ona Nuh peygamber kadar ömür vermesi, düşmanlarının fena tufanında helak olması”*dir.

Şair asıl derdini 21-23. beyitler arasında dile getirir. Şair, bütün müşkülleri halleden, zekî, dakik müftüden derdine çare bulmasını ister. Açık bir dille müftüden aşk için fetvâ vermesini istemektedir. Şair dertli bir âşğın sevgili için helak olması neticesinde ecrinin ne olacağını şu şekilde sorar:

Bir müşkilim var pek daķık yok ğayriden keşfe tarık

Ħall eyle ey baħr-ı ‘amık ey müfti-yi müşkil-güşâ

Bir ehl-i ‘aşğ-ı derd-nâk ma‘ şük için olsa helâk

Eyler mi i‘fâ Ħayy-ı pâk ecr-i şehidân-ı ğazâ

Yâ nâ’il-i câh-ı vişâl itse anı bir ğayre dâl

Aña nedür ecr ü nevâl fetvâsın it luğf u ‘ağâ

Bu kısımdan hemen sonra 24-27. beyitler arasında ise bu isteğini kendine göre gerekçelerle temellendirir. Teşbih ve telmih unsurlarının yer aldığı bu bölümde âşğın çektiği sıkıntılarının seviyesi hissettirilmeye çalışılır. Bu beyitleri hasb-ı hâl başlığında değerlendirebiliriz. Muhyî, mahlas beyit olan 27. beyitten itibaren tekrar övgü yoluna girerek manzumenin sonuna kadar aşk derdinden kurtulmanın gerekliliğini dile getirir. Muhyî, müftüye kapısında “hayır”ın olmadığını, “evet”in olduğunu yine müftüyü överek söyler ve kendisini bu mihnetten kurtarmasını şu şekilde rica eder:

Ey âfitâb-ı pür-cilâ ey dergehi 'arş-ı 'alâ
Yoçdur çapuında ħarf-i lâ ħarf-i ne' amdır mâcerâ

'Aşruñ Veliyyü'n-ni' meti kırtar esîr-i miĥneti
Kâr itdi cāna ĥasreti oldum rü'üse mübtelâ

Muhyî'nin elifnâmesinin muhtevasıyla aynı olan bir küçük mesnevi Sehî Bey'e aittir. Sehî Bey de manzum istiftâsında önce müftüyü över ve ardından müşkül bir işi olduğunu, gam ateşinde teninin eridiğini söyleyerek bu derdine derman arar. Sehî Bey'in istiftâsı da dinî bir konuyla ilgili değil şairin içine düştüğü aşk derdiyle ilgilidir. Fetvâsı istenen konu, görülen güzele âşık olunmasında bir sakıncanın olup olmadığıdır. Şair, melek yüzlü, peri gibi güzeli bir anda görür. Bu güzel can ve gönül mülkünü yağmalar. Gördüğü sevgili o kadar güzeldir ki melek onu görse güzellik defterine kazır. Gözleri sihirli güzel gamze okuyla canı zebun etmiş, zülûf kemendiyle de âşığı bağlamıştır. Bir gün âşık yollara çıkıp sevgiliye açılır. Âşık sevgiliye şunu söyler: "Ey gurur bağımın servisi, güzellik bağına çınar ağacı diksem olmaz mı?" Sevgili bunun üzerine şöyle cevap verir: "Şu karıncaya bak, canına kıyıp Süleyman'ın mührüne kast eder." Âşık nice nasihat etse de bu söze incinen sevgili âşığı dinlemez. Kaşları ve gözleri kara, taze civan olan sevgili âşığı aşkıyla sersemletir. Harap olan âşık müftüye giderek derdinin halli için çare arar (Yılmaz, 2010: 382; Yıldız, 2019a: 311). Sehî Bey'in manzum istiftâsı şu şekildedir:

İSTİFTÂ

Ey fûnûn-ı ma'ârif ile şehîr
Reh-nümûn-ı tarik-ı levha-i pîr

Müfti-i müşkilât-ı 'ukde-guşâ
Hâkimü'l-vakt kâdî-i fetvâ

Bir ulu müşkil işüm oldı benüm
Eridi nâr-ı gussa ile tenüm

Nâgehân bir perî melek-sîmâ
Cân ü dil milkin eyledi yagmâ

Bir perîdür ki görse anı melek
Hüsni defterlerini eyleye Hak

Gözi sihrinten olmuşam meftûn
Gamzesi okı cânı itdi zebûn

Zülfünün her hamını itdi kemend
Beni başdan ayaga eyledi bend

'Âkıbet bin belâ vü miĥnet ile
Hem-dem oldı bana sa'âdet ile

Dökülüben yolında saçıldum
Giderek bir gün ana açıldum

Didüm iy serv-i bôstân-ı vakâr
Diksem olmaz mı bâg-ı hüsne çenâr

Didi bu mûra bak kıyup câna
Kasd ider hâtem-i Süleymâna

Verhem itdi bu söze incindi
Süciyüben ziyâde kocındı
Niçe kim ana nush u pend itdüm
Tutmadı ben didüm ben işitdüm

Beni ‘ışkında itdi ser-gerdân
Ol kaşı gözü kara tâze civân

İy ki sensin bu yolda ehl-i şürût
Muktedâ-yı tarîk-i ümmet-i Lût

Hâlüm oldı benüm bu yolda harâb
Kerem eyle buyur bu derde cevâb

Bu hevâ ile olmuşam pür-derd
Senden olur bana olursa meded

Derdüme çâre eyle Mevlanâ
Eylerem hazretünden istiftâ (Sehî Bey, 1-18)

Sonuç olarak yukarıda da görüldüğü gibi Muhyî ve Sehî Bey’in ‘arz-ı hâlleri sunuldukları makam ve talep açısından diğer ‘arz-ı hâllerden farklılık gösterir. ‘Arz-ı hâllere baktığımızda büyük çoğunluğunun başta padişah olmak üzere vezir, beylerbeyi, vali gibi devlet büyüklerine sunulduğunu görürüz. Muhyî ve Sehî Bey’in ‘arz-ı hâlleri ise müftüye sunulmuş ve müftü, divan şiiri methiye geleneğinde olduğu gibi övülmüştür. Söz konusu ‘arz-ı hâlleri farklı ve ilginç kılan diğer nokta ise müftüden talepleridir. ‘Arz-ı hâllerde sunulan kişi ve makama göre talepler de değişiklik göstermektedir. “Kâtiplik, defterdarlık, nâkibü’leşrâflık, kadılık, devlet memurluğu, müderrislik, vakıf mütevelliliği” gibi belli makamlar talep edildiği gibi “yardım, ihsân, visâl, zam, himmet, af, gamdan azat, kerem, tayın” gibi genel talepler de dile getirilmiştir. Ancak bu ‘arz-ı hâllerde müftüden dinî bir konuda değil de aşk konusunda fetvâ istenmektedir. İki manzumede de fetvâ istenir ancak müftü tarafından bir cevap edilmez.

2. ELİFNÂME METNİ

-1-

‘Arz-ı hâl-i manzûm bâ-ğazret-i veliyyü’n-ni’ am sellemehü’s-selâm

‘alâ tertîb-i hurûf-ı hecâ²

müstef’ ilün müstef’ ilün müstef’ ilün müstef’ ilün

1. Ey maḥla^ç-ı şems-i şafâ ey mihr-i burc-ı ıştîfâ
Ey kıble-i ehl-i vefâ âl-i Muḥammed Muştafâ

² Hazret-i Veli-i nimete Selam (olan Allah) kendisine selamet versin hece harfleri tertibi üzere manzum ‘arz-ı hâl.

2. Ey fâzıl-ı 'âli-cenâb ey 'âmil-i ümmü'l-kitâb
Ey kâmil-i devlet-meâb feyz-i Cenâb-ı Kibriyâ
3. Ey şadr-ı vâlâ-menķabet ey zîb-i bâğ-ı mekremet
Ey dürr-i baħr-ı ma' delet ğavvâş-ı deryâ-yı zekâ
4. Meşhûr-ı 'âlem bu ħadîş sensin ğıyâş-ı müstağîş
Ez-câ nib-i rabb-i muğîş şad-ğavş ire her dem saña
5. Buldı şeh-ı gerdûna tâc bir müftî-yi nâzik mizâc
Oldı cihân pür-ibtihâc ehlen vü sehlen merħabâ
6. Oldur kamu âfâka rûh miftâh-ı ebvâb-ı fütûh
Görsün o yâ Rabb 'ömr-i Nûh a' dâsı tûfân-ı fenâ
7. Budur du' âmuz devr-i çarħ göstermesün eyyâm-ı telh
Şâm u Buħârâ Hind ü Belh 'adliyle olsun pür-ziyâ
8. Ey dâver-i 'âlî-nijâd ey menba' -ı rüşd ü sedâd
Sensin sipihri-i 'adl ü dâd necm-i münîr-i ihtidâ
9. Ĥaķķ zâtuñı idüp melâz geldi ķulûbe iltizâz
Ĥük müñ cihânda ber-nefâz olsun ilâ yevmi'l-cezâ
10. Sensin vaħîd-i rûz-gâr luţfuñ şehâb-ı nev-bahâr
Buldı ser-â-pâ her diyâr feyzüñle hoş neşv ü nümâ
11. Sensin cihânda ser-firâz 'allâme-i ĥâtır-nevâz
Sensin řabîb-i çâre-sâz dil-ĥasteye luţfuñ devâ
12. Sensin ķamuya dest-res luţfuñ görür mür u mekes
İĥsânuña 'âlem heves elřâfiña yok intihâ
13. Ey seyyid-i ķudsî-meniş iĥsânuñı yok görmemiş
Bu ğüne reftâr u reviş ĥaķķâ saña dâd-ı Ĥüdâ
14. Zâtuñda sen çün naķş-ı faşş şadrıñ saña olsun aĥaşş
İşte tevârîĥ ü kışaş kim gördi mânendüñ şilâ
15. Ol ĥil' at-ı nür-ı beyâz ĥurşîde cây-ı inķibâz
Olmağla andan müstefâz nür-ı mâh oldu rû-nümâ

16. Hep heft iklīme neşāt irdi irişdi inbisāt
Olsaydı kıt‘ a-i bisāt heft āsmān lā’ iķ saña
17. Elḥamdülillāhi’l-ḥafīz herkes zamānuñda ḥazīz
Var ise bed-ḥāh-ı ḡalīz maḫhūr ola ser-tā-be-pā
18. Ey şānı gerdūn-veş refī‘ kıl nazra-i ‘ abd-i vażı‘
Olsun saña ceddūñ şefi‘ sultān u faḫrū’l-enbiyā
19. Sayeñde olsun bir çerāḡ yansun mişāl-i şeb-çirāḡ
Allah seni şadruñda şāḡ itsün ilā yevmi’l-bekā
20. Maḥdūm-ı zī-mecd ü şeref tāc-ı maḥādīm-i selef
Yā Rabb ola ḥayr-ül-ḥalef ol faḫr-ı āl-i Muştafa

Der-taleb-i fetvā-yı şerīfe

21. Bir müşkilim var pek daḫīk yok ḡayriden keşfe tarīk
Ḥall eyle ey baḫr-ı ‘ amīk ey müfti-yi müşkil-ḡuşā
22. Bir ehl-i ‘ aşk-ı derd-nāk ma‘ şūḡ için olsa helāk
Eyler mi i‘ ḫā Ḥayy-ı pāk ecr-i şehidān-ı ḡazā
23. Yā nā’il-i cāh-ı vişāl itse amı bir ḥayre dāl
Aña nedür ecr ü nevāl fetvāsın it luḫ u ‘ aḫā
24. Eyyüb-veş miḫnetdeyim Ya‘ kūb-veş ḥasretdeyim
Yusūf gibi ḡurbetdeyim oldı cihān zindān bana
25. Bir gül için kārım hemān bülbül gibi āh u fiḡān
Ḥāyretde ḡaldım el-āmān luḫ eyle ey kān-ı seḫā
26. Luḫfuñ idelden cüst-cū ḫāl-i dile vāḫıf kamu
Billāh olup mānend-i cū aḡlar dü-çeşmüm dā’imā
27. Senden ümīd-i raḫm ile taşdı‘ -i serden şerm ile
Aḫvālını bu nazm ile itdi beyān **Muḫyī** gedā
28. Ey āfitāb-ı pür-cilā ey dergehi ‘ arş-ı ‘ alā
Yoḡdur ḡapuñda ḫarf-i lā ḫarf-i ne‘ amdır mācerā
29. ‘ Aşruñ Veliyyü’n-ni‘ meti ḡurtar esīr-i miḫneti
Kār itdi cāna ḫasreti oldum rü’üse mübtelā

Sonuç

Klasik Türk şiirinde şairlerin hünerlerini göstermelerinde harfler de malzeme olmuştur. Divan şiirinde harf oyunları ile ilgili bir tarz da elifnâmelerdir. Türk edebiyatında ilk dönemlerden 19. yüzyıla kadar gazel, kaside, küçük mesnevi, muhammes, murabba gibi nazım şekillerinde birçok elifnâme görülmektedir. Elifnâmelerin muhtevalarına baktığımızda ağırlıklı olarak dîni konuları işledikleri görülür. Biz de bu çalışmamızla Muhyî'nin elifnâme tarzıyla yazdığı 'arz-ı hâlini şekil ve muhteva olarak inceleyip kasidenin metni verdik.

Muhyî kaside nazım şekliyle yazdığı elifnâmesinde önce müftüyü metheder ve ardından bir müşkülü için müftüden fetvâ ister. Şair fetvâ istediği konu bir güzele vurulma ve onun yolunda helak olma ile ilgilidir. Bu çalışma ile daha önce üzerinde çalışma yapılmamış elifnâme tarzıyla yazılan bir ârz-ı hâl alanın istifadesine sunulmuştur. Böylece bu konuda yapılacak bütüncül çalışmalara küçük de olsa bir katkı sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, N. (1989). Bakâyî'nin Battal-nâme Adlı Eserindeki Elifnâme. *Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu*, 1-5.
- Ak, C. (1987). *Muhibbi Divanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akkuş, Y. (2010). *Benderli Cesârî'nin (Ölüm: 1829) Dîvânı ve Dîvânçesi (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Akyüz, K. vd. (2000). *Fuzûlî Divan*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Arat, R. R. (1991). *Eski Türk Şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Arslan, M. (2007). *Mihri Hatun Divanı*. Ankara: Amasya Valiliği.
- Aslan, Z. (2010). *Divan-ı Sûzî-i Sivâsî Tenkitli Metin-İndeks*. Yüksek lisans tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Ayan, H. (1990). *Nesîmî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aydın, M. U. (2007). *Kaimi Divanı Transkripsiyonlu Metni ve Tahlili*. Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Batıslam, H. D. (2018). Kıbrıslı Âşık Kenzî'nin Elif-nâmeleri. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 1/2, 7-16.
- Bedir, F. Z. (2004). *Cafêrî Baba ve Divânı*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bilge, M. (2008). *Günahkâr Dîvânı Tenkitli Metin*. Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Büyükyıldırım, A. (1998). *Kâşif Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*. Doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Candan, G. (2012). *Senî Ali Dîvânı (İnceleme-Metin)*. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Canım, R. (2000). *Latîfî Tezkiretü's-Şuara ve Tabsiratü'n-Nüzama (İnceleme-Metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Celep, Ö. (2013). *Halk Şiirinde Elifname Söyleme Geleneği ve Elifnamelerde Eğitim Unsurları*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Çelik, H. (2010). *Bendî Mustafa Baba Dîvânı (İnceleme-Metin)*. Yüksek lisans tezi, Atatürk

- Üniversitesi, Erzurum.
- Çetin, R. (2014). *XIX. Yüzyıl Mutasavvıf Şairlerden Seyyid süleymân Mahvî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Demirel, M. (1996). Âşık Paşa'nın Elifnamesi ve Dil Özellikleri. *Bilig*, 3, 203-246.
- Devellioğlu, Ferit (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Eliaçık, M. (2013). Şeyhülislam Hoca Sadeddîn Efendi ve Manzum Fetvâları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 276-285.
- Ersoy, E. (2010). *II Beyazıt Devri Şairlerinde Münîrî Hayatı Eserleri ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gökçimen, A. (2010). Türkmen Edebiyatında Elif-name. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 43, 105-120.
- Gündoğdu, Ö. F. (2018). *Hilâlî Dîvânı (Metin-Çeviri-Tahlil)*. Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Güzel, A. (2006). *Dini-Tasavvufî Türk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Horata, O. (1998). *Esrâr Dede Hayatı-Eserleri Şiir Dünyası ve Dîvânı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaçar, B. (1997). Türk Edebiyatında Elif-nameler. *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Sektör Bildirileri I*, 307-316.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kınay, N. (2011). *Sadık Kemalî Divanı (Dürretülüşşak)*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kut, Günay (1986). "Mecmu'a" Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler, İsimler, Eserler, Terimler), C. 6, İstanbul: DergahYayınları.
- Müftüoğlu, H. V. (2011). *Seyyid Dîvânı (Mehmed Emin B. Mehmed Kâsım Halvetî) (İnceleme-metin)*. Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Özkan, F. H. (2012). Kaygusuz Abdal'ın Elifnâmesi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırmaları Dergisi*. 64, 185-198.
- Öztoprak, N. (2006). Bursalı Feyzi Efendi'nin Elifnameleri. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 35, 135-167.
- Öztoprak, N. (2009). Elif-Nâmelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri. *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu Bildirileri 2*, 817-829.
- Öztürk, N. (2012). Elifname ve Nidai'nin Elifnamesi. *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, 173-185.
- Parlatır, İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sami, Şemseddin (2009). *Kâmus-ı Türkî*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Saraç, Y. (2007). *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*. İstanbul: 3F Yayınları.
- Sona, F. (2012). *İsmail Hikmetî ve Dîvânı*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sorgun, S. (2009) *Talib Ahmed Bosnavi Divanı*. Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Şahin, G. (2008). *Zekî Dîvânı*. Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Taş, H. (2008). Deli Birader Gazali'nin Elifnamesi. *Turkish Studies*, 3/2, 642-652.

Taşkesenlioğlu, L. (2017). Divan Edebiyatında Elifnameler ve Bilinmeyen İki Elifname Örneği: Memi Can Saruhânî ve Ömer Karîbî Elifnameleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 58, 159-202.

Tökel, D. A. (2003). *Divan Şirinde Harf Simgeçiliği*. Ankara: Hece Yayınları.

Yıldız, E. (2019a). *Divanlarda Küçük Mesneviler*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Yıldız, E. (2019b). Küçük Mesnevilerle Yazılan 'Arz-ı Hâller. *ESTAD*, 2/2, 988-1035

Yılmaz, M. (2010). *Sehî Bey Dîvânı (İnceleme-Metin)*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.